

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹԱՅԻՆՅՈՒՆՆԵՐ ԳԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼՆ

ԲԱՃԱՆՈՐԳԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ամբողջ 33րդ տարեշրջանի (1917 թվական-1918 թվական) բաժնորգադրին է 20 ֆրանկ. թիւերի տարակազմի համար 10 ֆրանկ, կԱՆԻՏԻԿ: Ամսական բաժնորգադրին է 2 ֆրանկ. թիւերի տարակազմի համար 1 ֆրանկ. Եւսակ կամ դրամ դրկել այս հասցեով.

M. PORTOUKALIAN
Directeur du journal Armenia
MARSEILLE (France)

ԼԳՏԱՐԻ
ԹԻԻ 36

1918 ԱՊՐԻԼ 2 ԴՆ
(Հ. Տ. 1918 Մարտ 20)

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Խմբագրութիւնը եթէ հարկ համարի, հաստատելով և կամ մասնաժողովը կը հրատարակէ իրեն զրկուած գրութիւնները: Խմբագրութիւնը կը ընդունուին հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով: Ծանուցման 1 միլիակ դիւր 1 անգամ կարգէ. 1 գլխագիրը 2 անգամ:

Les annonces en français et en arménien sont reçues au bureau de la Rédaction: Place Alexandre-Labadie, 17

ՓԱՐԻՉԱՆՈՅ ՏԱՐԵՑՈՅՑ

Պատկերասրահ
1918

Երես տեսաւ Փարիզի մէջ Տարեցոյցն որին ամէնքն ալ անհամբեր կ'սպասէին եւ որ 1917ի Տարեցոյցէն շատ ավելի ընդարձակ եւ շքեղ կերպով հրատարակուած է այս տարին: Կը բաղկանայ 19 հարկերով: Եւսակ երկարութեամբ եւ 10 հարկերով: Եւսակ լայնութեամբ 160 երեւելիք որոնց վերջին 8 երեւելիք միայն կը պարունակեն 1918 թուականի Օրացոյցը: Եւսակ մասը նուիրուած է Հայութեան վերաբերեալ հայերէն եւ ֆրանսերէն յօդուածներին որոնք գրուած են Հայ եւ Ֆրանսացի ծանօթ գրիչներէ: Եւսակն որ այս գիրքը գնողը ոչ միայն ներկայ տարին ՕՐԱՅՈՅՑ մը ունեցած պիտի լինի, այլ եւ գիրք մը որ ամէն տարի եւ ամէն ժամանակ պէտք է կարգաւ եւսողը կրնայ նուիրել նաեւ իր ֆրանսացի քարտկամներին, փորձիչաւ ճանաչելու համար Հայութիւնը: Չարդարուած է նաեւ 100ի չափ պատկերներով եւ նկարներով որոնցմէ ոմանք կը ներկայացնեն թիւերի ըրած կոտորածներն ու խօսքները: Հայերի ինքնապաշտպանութեան խումբերը եւսակն:

Չնայելով տպագրական նիւթերի այժմեան տարօրինակ անագ ունեան եւ հրատարակչական գործի մեծ դժուարութիւններին, հրատարակիչը, Տիար Գ. Ս. Ներսէսեան (որի հասցէն է 272, Rue St. Jacques - Paris), համեմատապէս ամսական գին մը նշանակած է. Փարիզի մէջ իրմէ ստացողներէն համար՝ Ա. կարգինը 3 ֆր., Բ. կարգինը 4 ֆր. եւ Գ. կարգինը 7 ֆրանկ: Եւսակն ալ միեւնոյն պարունակութեամբ եւ միեւնոյն ձեւով: Եւսակն թուականներն են որ սուելի թանկագին անասակն են:

Հրատարակիչը որոշած է իր այս աշխատութեան առաջին թիւին կարեւոր մաս մը յատկացնել Միջագետքի մէջ տառապող մեր հայրենակիցներին:

Ա. բժշկի գրասենեկին մէջ եւս ծախու կը գտնուին Ա. եւ Բ. տեսակները, որոնց Ա. տեսակը Մարտի մէջ գնելու գործընթակի կը վաճառուի 3 ֆր. եւ 25 ամսական, իսկ Մարտից զուրս դրկուելով 3 ֆր. եւ 50 ամսական: Բ. տեսակը Մարտի մէջ 4 ֆր. եւ 25 ամսական, իսկ Մարտից զուրս դրկուելով 4 ֆր. եւ 50 ամսական:

Ա. տարին (1917 թուականի) Տարեցոյցներէն մէկ քանի օրինակ մ'աւանդած կան տակաւին մեզ մօտ: Ներկայ 1918 թուականի Տարեցոյցը մեզմէ գնելու փութացողներին կրնանք տալ 1917ի Տարեցոյցն ալ 1 1/2 ֆր. զեղուած գնով: Եւսակն կը փափաքին այն ալ ունենալ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ահազանգ. — Ոգեւորութեան ցոյցեր թիւերի մէջ. — Նամակ Հնդկաստանէն (Կալկաթա). — Միջագետքի տառապալ Հայերին համար. — Թեւադրութիւն մը Ազգային Միութեան. — Պաղեստինը եւ Հրեայները. Տեղական. — Մուշեղ Սրբազանին ասելիք վերջին խօսք. — Տ. Մուշեղ արք.ի պատմականին աւանդ. — Պատերազմական լուրեր. — Ծանուցումներ:

ԱՆՈՉԱՆՔ

Հակառակորդականորէն կը հնչէ այժմ այս բառը Հայաստան աշխարհէն:

Ահազանգ. — Երբ ցեղին մնացորդները կ'ենքի ու մահուան անողոք կռուին մէջ անգոր լը դալարին, երբ ամբողջական ցեղն իսկ Գոյութեան և Զգայութեան անհասարար ու օրհասական ընդհարման մէջ կը տարուբերի անոյտ:

Եւ այդ ձայնը, հոգեվարքի ձայնը, ցանկալի էր որ մարմին անէր, կտէր աշխարհին ու լեռները և լրատար աղանդի մը պէս թռէր, թռէր մեր, վտարանդի գաւազներուս, սրբանքուն վրայ ու իր արիւննու կտուցով գորշմէր այն ինչ որ չենք ու գեր ըմբռնել, չենք կրնար ըմբռնել:

Ազգը կը մահամերձի ու մենք կը հիշենք այդ անհատ ժամը. ան կը մահամերձի ու չլօժարի գոյութեան պայքարին մէջ առաջինը ընկնուելու, չկամիր մահանալ անպատիւ մեղկութեան, թուլութեան և անըզգայութեան կնիքով:

Իսկ մե՞նք...
Թո՛ղ Հնարցուի այդ. Թո՛ղ չբացւի դարչանա վարագոյրը որովհետեւ այդ իսկ մեր բարոյական մահուան գառակները պիտի ըլլար:

Անգին, մեծ ու համայնական սրբազան պայքարը կը մղէ ազգը, կամփոփէ իր վերջին ճիգերը կտա. զամ թշնամիին գէժ ու մենք մեր կատաղութեան թոյնը կը սրկենք իրար գէժ, կը ժամովաճառենք ճգնիմ կոնիւնքով, աղալական եսե-

րով, կամայական քանդաւորութիւններով:

Արգետոք կ'ապառնէ որ մեր դահիճի բազուկը հասնի մինչև մեր սրտերուն ալ որպէս զի ինչպիսիք և զգանք եղբայրակցական այն պահանջը որ ամէն ժամանակէ աւելի հրաճայական է ներկայիս:

Հայ ազգը կ'անցնի մազէ կամարջէ մը. ամենափոքր անխոհեմ շարժումն իսկ կրնայ սպառնալիք զայն, զըլ իր պտոյտ տալ ու գահաւիժել:

Եւ ճառենք, կը պահանջենք ինքնորինութիւն, իրաւունք, և չենք խորհրդ որ մեր իսկ տղայական պաշտօնը քննարկ գոյց կուտանք մեր անհատութիւնը, մեր ազգայնութիւնը:

Երանքը կ'ուրէ, այո՛, բայց վստահ կ'ուրէ և ոչ թէ եղբայրական կոտորածը, կրնա՞նք մեր կուրծքերը ցցել թշնամի հարուածներու գէժ և հարուածել փանդամաշն. կրնա՞նք ահաբեկել զայն մեր ամբողջութեան համադրական ընդդիմութեամբ, անխոհով ու դիւցազնաւաճիկ կեցուածքով. այդ է կեանքի կախիւր, մանաւանդ ներկայիս որ պէտք ունինք իրար մօտենալու, սրտակցելու երբ ամէն արտ վիշտ մ'ունենք, ամայի է, երբ ամէն կեանք սիրաւորն մը ու սիրաւորներու կորուստը կողբալ, երբ ազգայն ազգը անդունդի եզրին է հասած և մօտալուտ՝ ընդմիջտ տալ պայիւր:

Ո՛վ է խորհողը:
Ո՞մանք մեղկութեան, փաւաշտութեան հասանքին մէջ զգիտացած, անզգայ են ու անտարբեր. արիւններ իրը թէ համբարաշխութեան տիպաւոր ներկայացուցիչներ, սքաւառն առաքեալներ, կը սերմանեն քինա. խնդրութիւն. եղբայրապալ կ'ուրէ և կազ, և չեն հանդուրժեր տարբարական ճշմարտութիւններու լուսաբանութեան, Գէթ չարչրկուէին նուիրական սկզբունքները:

Պէտք է այլոս հասկնալ որ այս չէ մեր ճամբան. մենք կուրացած ենք մեր պոլիկ հսկող ու անկարող ենք տեսնելու երախարաց վիճը:

Թիչ մը տարադրութիւն, քիչ մը զոհաբերութիւն, երբ ամբողջ ազգը կը զոհուի:

Մահամերձի ձայններ կը հասնին մեզ. սրբազան պարտաւորութիւններ են որ կը շտափեն այդ ձայններէն, կը զօգանջեն իւրհարգաւոր. երկունքի վստահ պահէ և որ կ'ապրի Հայաստանը. այլոս կ'արեւի չէ չլարուիլ, չանդրադառնալ անոր:

Հերիք այս բարոյական մահացումը որ ոչինչ անի անմահական:

Թ. ԵՂՈՇԷ

ՈՂԵԻՈՐՈՒԹԵԱՆ ՅՈՅՑԵՐ
ԹԻՅԼԻՍԻ ՄԷՋ

Մշակի գեկտ. 191 Յունվարի թուին կը քաղենք հետեւեալ մասը:

Կիրակի, դեկտ. 17 (30)ին, վանքի մայր եկեղեցու բակում տեղի ունեցաւ մի մեծ ժողովրդական միութիւն եւ ցոյց յօգուտ Հայաստանի պաշտպանութեան եւ պաշտպանութեան: Թիւրքանայ խմբապետ եւ մեծ ժողովրդականութիւն վաւերող Միջադարձի մի կրակոտ ճառով դիմեց ժողովրդին եւ նկարագրելով Հայաստանի անպաշտպան դրութիւնը՝ յայտնեց, որ ինքը անցնելու է կամաւորական խմբերի գլուխ եւ փութալու է ի պաշտպանութեան մայր հայրենիք. ուստի եւ կոչ է անում բոլոր հայրենասէր հայերին մտնել կամաւորական խմբերի մէջ: Բուն ծափահարութիւններով ընդունեց ժողովուրդը այդ յայտարարութիւնը ազգային ինքնապաշտպանութեան մասին, մանաւանդ երբ խմբագրեց, որ թիւրքահայերի համագումարը, գումարոված այդ միջոցին, հրատարակել է Միջադարձի ընդհանուր հրամանատար Հայաստանի պաշտպանութեան գորագույնի:

Նոյն հարցի, այն է Հայաստանի ինքնապաշտպանութեան հարցի մասին, մի գեկուցումն արեց Արտիստական Ընկ. գաղիցում Ջամալեանը: Ահա երկուսի ճառերն եւս ոգեւորութիւն առաջ բերին եւ շատերը պատրաստակամութիւն յայտնեցին նուիրաբերել իրանց անձը եւ գոյքը հայրենիքի պաշտպանութեան համար:

Ի նկատի ունենալով որ Հայաստանի պաշտպանութեան ինչպիսիք դրութիւն է անկուսակցական, ընդհանուր ժողովրդական մակարդակի վրա, եւ թէ Ազգային Խորհուրդը, թէ հայկական գանազան կուսակցութիւնները եւ հոսանքները, ինչպէս

եւ արեւմտահայերը այդ ուղղութեամբ
են գործում եւ պէտք է գործեն, ուստի
եւ ամբողջ հայ ժողովուրդը պէտք է իր
միասնամբն աշխատանքները ցայց տայ
այդ մեծ եւ վեհ գործին:

ՆԱՄԱԿ ՀԵՂԿԱՍՏԱՆԷՆ

Կալիֆորնիա, 18 փետրուար 1918

Անգարայի մէջ կը գրեմ այս մի
քանի տողերը քանզի թղթատար
չողենաւ փաղը թղթներու է Կալի-
ֆորնիայի մէջ համար և եթէ այս
օր ձեզ չգրէի, պէտք էր 2 շաբաթ
և շատ կարելի է յաւել տպասէի մին
չև կրկին mail թղթեր:

Քրիստոսի յենդիսն առնել լաւ
անցաւ Կալիֆորնիայի: Եկեղեցւոյ
փերջ լոյսը հայերը թորգոմ Սրբա-
դանի հետ միասին լուսնակարոյցին:
Այդ մասին ոչացայ գրել ձեզ հի-
ւանդալիսն ապառաժաւ: Իմ այս
թղթակցութեանս նպատակն է հե-
տեւել ու բարեկամ լաւը:

Շատ տարիներ են արդէն որ
Կալիֆորնիայի հայերը կարիք են զգա-
ցիլ օրինորդաց վարձարանն ունենա-
լալ քանզի միայն ապրոյց դպրոց
ունենք և երբ ապրոյքը մայրենի լի
զան տնօրոնում են լոյս օրինորդները
պարտաւորուած գնում են Անգ-
լիայացի դպրոցները, այդ օրինորդ-
ները չափազանց գումարէ և ամուսնա-
նալէ յետոյ չեն կարողանում պահ-
պանել հայրութիւնը այս գաղութի
մէջ կամ անուան համար իրենց հայ
են կալում և հեռագրահէ անյայտա-
նուս: Արդէն պարզ է որ մի ըն-
տանիքում եթէ մայրը հազաւ հայ
է, գաղութները օրպէս հայ կը մեծ-
նան քանզի մանկան թաղ ուղիւ
կապուի է և մայրը կրնայ ինչպէս որ
ինքն ուզէ այնպէս կապաւորել նրան
գիւրթութեամբ: Եթէ Կալիֆորնիայի
հայերը օրինորդները իրենց մայրենի
լեզուն չլիտանան, իրենց ազգային
գրականութեան և պատմութեան
ինչպէս և իրենց ազգային փառքերին
անտեղեկ մնացած լինին, շուտով
կը կորչին հայ ազգին համար, մա-
նաւանդ երբ օտարների հետ ուսու-
նանան ինչպէս շատ անգամ պատեա-
հում է արտաքին: Այժման տարու-
փերի պատերազմին հետեանքով հայ
ազգը շատ պակասեցաւ և մենք չենք
կարող սրանից յետոյ մի հոգի ան-
գամ կորցնել: Պէտք է թողնել որ
մնացածներէն էլ մի մաս ձուլուի
օտար ազգերի հետ, մուսնաւոր իր
հայրութիւնը:

Անգարայի մէջ մեր տալիք լու-
րին: Ուրախ եմ ասել որ Գեր. թոր-
գոմ Սրբազանի շանացողութեամբ
յաջողութեամբ է այժմ հայ Օրինորդաց
վարձարանի բացման գործը Կալի-
ֆորնիայի մէջ հայերը շաբաթ լոյսը
հոգաբարձուները ժողով են ունեցել
Սրբազանի նախագահութեամբ և
այն եղբայրացութեան եկել, որ շատով
մի չենք կառուցանեն և Օրինորդաց
վարձատան հիմքը դնեն: Մինչև
այժմ 400.000 ոսփի (640.000
ֆրանկ) հանգանակուել է Կալիֆո-

թիայի մէջ այդ նպատակի հա-
մար: Նուէր տուողներն են հետեւեալ
պարտնայք:

H. Philips, մի լաք (որ է 100.000
ոսփի):

Յովհաննէս Գալուստի, մի լաք:
Պետրոս Կրէտ, 50.000 ոսփի:

Գ. Ա. Դաւիթ, մի լաք (100.000)

Յովակիմ Նահապետ 25.000 ոսփի:

Ա. Յարութիւն 10.000 ոսփի:

Տակաւին մի քանի հարուստ հա-
յեր կան որոցմէ կը յաւանդուի թէ

կը տան. օրինակ՝ Պր. թաղէտ և
Պր. Ստեփան՝ Grand Hotel-ի տնօրէնը:

Թորգոմ Սրբազան վաղը թողնե-
լու է Կալիֆորնիայի Եղեղեցւոյ համար:

Այսօր սր մեզ թողնում է. մէկ տա-
րի տարեկ մնաց լոյսը շատ բարե-
նորոգումներ և բարեկարգութիւններ
արեց. խելացի վարչապետ և ազ-
գասէր եկեղեցական է:

Ղ.Ս.Ի.Բ.

ՄԻՋԱՊԵՏՔԻ ՏԱՌԱՊԵՍԱՆԵՐԻՆ ՀԱՄԱՐ

ՊԵՆԿԱՆԻՆ (խաղաղական Ալեքիէ)
Տիար Արմենակ Արմենեան զրկած է
մեզ Միջազգային մէջ տառապալ մեր
Թշուառ հայրենակիցներին ի նպատակ 205
ֆրանկ, որը փութակցելով, իր խնդրանքի
համեմատ, հասցնել փարիզ Ն. Վ. Պոլոս
փաշա Նուպարին, յիշեալ նպատակին
գործածութեամբ համար:

ԹԵԼԵԳՐԱԲԻԻՆ, ՄԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան կրտսերաւոր-
նական օրկանն եղող եւ Ամերիկայի Ֆրէզ-
նո քաղաքը հրատարակող Ապրիլի
շաբաթականը մէջ կը կարդանք ծանօթ
Տ. Թեղոքոս քանակայ Ջուլիայի ստո-
րագրութեամբ հետեւեալ ուղագրաւ յօդ-
ւածը:

Սնեհալ կերակի երեկոյ փարքը Լէք-
շըր Բլեյզի մէջ տեղի ունեցած բացառա-
կան ժողովը գործնական քայլ մըն էր՝
Ֆրէզնոյի մէջ հանրութեան միտքը լուսա-
ւորելու Ազգային Միութեան նկատմամբ,
և վերջնելու այն խորհրդաւոր քողը որով
մասամբ ծածկուած էր Միութեան նպա-
տակը և գործունէութեան ընթացքը: Ատե-
նախանքներու տաժ բացառութիւններէն, և
մանաւանդ Պ. Արմենակ Միջազգային պարզ
ու անտեղեկ խօսքերէն ու պատասխան-
ներէն, յայտնուեցաւ որ Հայ Ազգային
Միութիւնը ոչ թէ միայն որեւէ կուսակ-
ցութեան կամ յարանուանութեան առանձ-
նաշատակ չաչնոր չի ներկայացներ, այլ
մեր ազգի բոլոր տարրերը հասնեցնելու
մէկտեղ բերելու նպատակն ունի, և իր մէջ
կամրոյթ մտնող հայութիւնը, և աւելի
հեռաւոր նպատակն ունի՝ ապագայ Հա-
յաստանի մը վարչութեան հիմն ըլլալու:

Այսօր կարեւոր ձեռնարկ մը արժանի
է իր բոլոր մանրամասնութեամբ հանրու-
թեան առջև դրուելու որպէսզի քննութեան
և քննադատութեան բովէն անցնելով՝ մեր
ազգային պէտքերէն յարմար կազմուի ու
կատարելութիւնն ստանայ: Այս ինչորոշ
մէջ գաղափարաւորութիւնը, որ ներկայ պա-
րագային ներքոյ անհնարին է, բոլորովին
փութակաւ կը նկատուի: Այսպիսի կարեւոր
ձեռնարկ մը պիտի սկսէր Սիւնայի Հայոց
կաթողիկոսի օրհնութեան կոնգրակովը,
քանի որ Ազգ. Միութիւնը, ինչպէս ըս-
եցաւ ժողովին մէջ, հայ ժողովուրդի
համար ամենաազգայն յանձնարարութիւնը

պիտի ըլլար, և թերեւ հիմա ալ ուշ չէ
այդպիսի կոնգրակ մը ձեռք բերել: Ամե-
րիկահայութեան վրայ խօսելով՝ պէտք է
Ազգ. Միութեան նպատակն ու գործու-
նէութիւնը ամերիկեան կանոնաւոր աշ-
խատութեամբ և տնտեսութեամբ անգա-
ղար յայտարարել (1) այսպիսի բացառ-
ական ժողովներով, (2) լրացող մէջ
մանրամասն ու ստույգ տեղեկութիւններ
հրատարակելով, (3) տոճեան տեսարաններ
ու ծանուցումներ պատրաստելով՝ ազատ-
բէն և առատօրէն ժողովուրդի մէջ տա-
րածել, (4) կարեւոր կեդրոններու մէջ, ինչ-
պէս, օրինակի համար, ի Ֆրէզնո, Ազ-
գային Միութեան գրասենեակ մը հա-
տառել իր միայն և վճարեալ քարտու-
ղարով, որոյ միակ գործն ըլլայ՝ Միութե-
թիւնը ժողովուրդին ծանօթացնել:

Ես համարում չեմ անոնց որոնք անգա-
ղար հարուստի անտարբերութիւնը
վար կը դարձնեն, անոնց այդ անտարբե-
րութեան պատճառները ստեղծուելու Այս-
օրուայ հայը (հարուստ կամ աղքատ) տե-
րունդն է այն հայուն որ ժամանակին իր
ամբողջ ունեցածը չէր խնայել եկեղեցի
մը, վանք մը, դպրոց մը շինելու, որովհե-
տեւ այդպիսի հաստատութեան մը օգտա-
կարութեան կը հաւատար: Ուստի եթէ
այսօրուայ հարուստն (կամ աղքատն) ան-
տարբեր է զէպի ազգային կարիքներն,
այդ անտարբերութեան պատճառաւոր-
ւութիւնը կը ծանրանայ մասամբ անոնց
վրայ որք չեն կրցած այդ անձին հաւա-
նեղնելու:

Պ. Միջազգային շատ պարզ ու ամփոփ
կերպով բացատրեց Ազգ. Միութեան վար-
չական կազմը: Քաղաքական կուսակցու-
թիւններ, Բարեկարգական ընդհանուր
Միութիւն, Լուսաւորական և Բարեկարգ-
եկեղեցիք երեքական ներկայացուցիչներ
կրնարեն և անոնց մէջէն կը ներառուին վար-
չութեան անդամներն այնպիսի ձևով որ
ոեւէ զեղծուած գրեթէ անհնարին կը դառ-
նայ: Սակայն ինձ այնպէս կը թուի որ
ընտրութեան այս ձևը անարդար է, և
հետեւաբար չպիտի գործունեանք երբ Միութե-
թեան հանդէպ անհաւատարմութեւ և թրա-
հաւանութեւ կը հանդիպին: Մարդ մը,
օրինակի համար, կրնայ ունէ կուսակցու-
թեան չպատկանել, ոչ ալ Բարեկարգականի
կամ Բարեկարգական կամ Լուսաւորականի
չհիցնաց անգամ ըլլալ, այդ անձն ներկայ
օրէնքով չի կրնար Ազգային Միութեան
մէջ ձայն և քուէ ունենալ: Դարձեալ
մարդ մը որ կուսակցութեան մը կը պատ-
կանի և միանգամայն բարեկարգական կամ Լու-
սաւորական եկեղեցիին և թերեւ Բարե-
կարգականի անդամ է՝ երեք կողմէ ուղ-
ղակի կամ անուղղակի ձայն կրնայ ունե-
նալ Ազգ. Միութեան մէջ: Թէ կուսակ-
ցութիւններէն ոմանք պիտի աշխատին և
արդէն սկսած են աշխատել՝ եկեղեցիաց
միջոցաւ իրենց աղքատութիւնը զորացնել
Ազգ. Միութեան մէջ՝ փաստի կարօտ չէ:

Կը մտնեմ որ այսօր կարճ ժամանա-
կամիջոցին ասկէ աւելին չէինք կրնար
սպասել. և հիմա ոչ թէ մեղադրելով կը
խօսեմ, այլ մտերմական թելադրութեւն է
որ կրնեմ: Հայ Ազգային Միութիւնը իս-
կապէս ազգային ըլլալու համար իր գրե-
նեք պիտի բանայ անոնց կուսակցական
կամ կրօնական խտրութեան ամէն հայու
առջև որ կը յօժարի իր անունը արձա-
նապիլ Միութեան տուելու մէջ և տա-
րեկան օրոշեալ տուելու մը վճարել Միութե-
թեան գանձին, և այս պարագային միայն
պէտք է զինքն ընտրող և ընտրելի կա-
ցուցանել Միութեան միւս անդամներու
հետ հաւասար իրաւունքով:

Այսպիսի ամենալուստ ժողովրդական
ինքնավար կառավարութեան ներքոյ կապ-
րինք: Մեր ապագայ ազգային կեանքի
օրէնքները բարձրագոյն և հաստատուն
հիման վրայ դնելու համար Միջազգային
հանգաց սահմանադրութիւնը մեզ լիւրի

նիւթ կը մատակարարէ: Եթէ կուզենք
որ ամէն հայ ինքզինքն Ազգ. Միութեան
ենթարկէ, պէտք է այժմէն իրաքանչիւր
անհատի արդար իրաւունքը և որոշ պարտ-
քը գծուի՝ տուրքի մը դրութիւն հաստա-
տելով և արդար ու հաւասար ընտրու-
թեան միջոցներն հնարելով:

Թ.Լ.ՈՂՈՐՈՍ քանակայ
Սէնկըր, 20 նոյ. 1917

ՊԱՆԵՍՏԻՆԸ ԵՒ ՀՐԵՍՆԵՐԸ

Լոսանոյ մէջ լրագրողներն հետ խօ-
սակցութեան մը միջոցին Տ. Էտուին
Փիրս ըսաւ որ Իսրայէլեան պետութեան
մը հաստատումով Իսրայէլացիների մեծ
երազը պիտի իրականանայ քիչ ատենէն:

Ի զուր կարգ մը Գերմանացիներ կը
շանամ համոզել Հրեայներին թէ քրիստա-
նական կառավարութեան յայտարարու-
թիւնը պարզ դարձուածք մ'է Հրեայները
դաշնակիցների կողմը շահելու համար:

Իսրայէլացի ժողովուրդը շնամոզուի
այդպիսի խօսքերի: Ան շատ լաւ գիտէ
որ ամենուրեք ուր քրիստոնական դո-
շակը կը ծածանի, կրօնական ազատու-
թիւնը կատարեալ է անտույ: Շատոնց է
որ քրիստոնական կայսրութեան քրիստո-
նայները կը նկատեն թէ Իսրայէլացի-
ները մ'ապուստ հաստատութիւն մը պիտի
ունենան Սուրբ Երկրին մէջ:

Նիւ Երրբի մէջ Պաղեստինի հիմ-
նադրամին ի նպատակ մէկ միլիոն տոլար
հաւաքելու նպատակով տուած հաշիւե-
րոյթի մը միջոցին, անգլիական երեսփո-
խանական ժողովի անդամներէ մին,
գեղապետ Մուրքէյ, որ Վաշինգտոնի
մէջ քրիստոնական գիւնարական կցողի
պաշտօն կը կատարէ, յայտարարեց որ իր
Անգլիա վերադարձին երբ Պաղեստինի
խնդիրը վիճարկուած է և դուրսի, ինք պի-
տի աշխատի Իսրայէլացիների մեծամաս-
նութեան ցանկութեան համեմատ:

Ան կառաւարկէ որ սիոնիստները եւ
այդպիսի կազմակերպութիւնները միմեան
որոշ քաղաքականութիւն մը բանաձեւելու
համար:

Տիկին Փիլքըր Շվեյցըր նուիրեց 20.000
տոլար ակամացի եւ աչքի դարձանաւորուն
մը հիմնելու համար Պաղեստինի մէջ:

Արժանաւոր հանրապետութեան մէջ
բնակող Սիոնիստները յանձնառու եղած
են վճարել նոյնպէս գումար մը՝ ուրիշ
քաղաքականութեան գործի մը համար:

Սիոնիստները եւ Իսրայէլեան ազգային
կուսակցութիւնը ձայնակցած են վարչա-
կան քաղաքականութեան բողոքին՝ Բո-
լոնիան բաժնելու համար կեդրոնական
պետութիւնների քրտն Կոմիտէին դէմ:

Հրեայ և անգլիկաներ որոնք պատե-
րագրի վերջնական յետոյ կուզեն Պաղես-
տին երթալ հողազորութեամբ գրաւելու
համար, Ռուսիայի, ինչպէս եւ ուրիշ եր-
կրների մէջ «Էշտալից» անունով կազ-
մակերպութիւն մը հաստատած են:

Այս կազմակերպութեան նպատակն է
իր անդամները ծանօթացնել Պաղեստինի
մէջ կատարուելիք բոլոր աշխատանքների
հիւղերին: Իր անդամներ յանձնառու
պիտի լինին պատերազմէն յետոյ երթալ
Պաղեստին եւ երեք տարի աշխատիլ կազ-
մակերպութեան բանակը դպրոցներին
մէջ:

Կազմակերպութիւնը արդէն երկրա-
գործական վարժարան մը բացած է Կոն-
ստանթնուլի մէջ:

Ռուսիայի Հրեայների ազգային Հա-
մագումարը յետաձգուած է անորոշ ժա-
մանակով Ռուսիայի մէջ անցնող դարձող
դէպքերի հետեւանքով: Այսու ամենայնիւ,
բոլոր կուսակցութիւնները համաձայն են
Ռուսիայի մէջ հրէական ժամանակաւոր
ազգային խորհուրդ մը կազմելու, որի
մէջ ամէն կուսակցութիւններ իրենց ներ-

կայացուցիչներ պիտի ունենան համեմատական թուով:

Այս Ազգային Խորհուրդը պիտի պաշտպանէ Հրեայների շահը Ռուսիայի մէջ մինչև Ազգային Համաժողովի գումարումը:

Տ Ե Ղ Ա Վ Ա Ն

Դիւան. Ժողովի մարտ 24ի նիստը

(Շաբ. 35րդ. Թուին եւ վերջ)

Մ. Ժորժապետի գիտել տուաւ որ 21 ժողովականների ստորագրութիւններով հոգեւոր հովիւը եւ հոգաբարձութիւնը յանցաւոր ներկայացընող բողոքագիր մը Ընդհանուր ժողովին բերելը ապօրինաւոր է: Քանի որ դուրսը չուկայի մէջ ամբաստանագիրը պարտաւորութեամբ ժողովականների մեծամասնութեան ստորագրել տուեր են, ալ ինչո՞ւ համար խնդիրը հոս կը բերուի Ընդհ. ժողովին: Պէտք էր որ — եթէ մի քանի ազաներ գործին այդչափ նշանակութիւն տալով Ընդհ. ժողովին ներկայացնել ուզած են, մինչդեռ ոչ մէկ տեղ, ոչ Կապուի մէջ եւ ոչ ալ գաւառները պատահած է երբեք որ անցորդ եկեղեցական մը պատարագ մատուցանելու հրաւիրուած չլինէր: Ինչդէր Ազգային ժողովին կամ Գաւառային Ընդհ. ժողովին ներկայացուէր, այդ դործը տեղական եկեղեցական իշխանութեան եւ թաղական խորհուրդի իրաւասութեան կը պատկանէր — Մուշեղ եպիսկոպոսը պատարագելու հրաւիրուած չլինելու խնդիրը Ընդհ. ժողովի օրակարգին մէջ անցնէր նախ քան օրինի, այս Ընդհ. ժողովի նախին մէջ քննուէր խնդիրը եւ ժողովը օրինական միջոցներով լռէր ամբաստանողների փաստերը եւ ամբաստանականները արդարացումները եւ այս ժողովի մէջ այդ մասին վիճաբանուելէ յետոյ որոշուէր անոնց յանցաւոր լինելը կամ ոչ: մինչդեռ այժմ կը տեսնենք որ մի քանի ազաների ազդեցութեան տակ զանոնք արդէն յանցաւոր համարող թուով մը ժողովէն դուրս ժողովականների մեծամասնութեան ստորագրելու տուեր են արդէն:

(1) Ընդհ. ժողովի անդամների թիւն է 40: Արտակարգ Ընդհ. ժողով գումարել տալու նպատակով պարզագէտ գրութիւն մը ստորագրել տալու փոխարէն, մի քանի անգամ ժողովականներին զրկել են բողոքագիր մը հոգեւոր հովիւն եւ հոգաբարձութեան դէմ եւ անոնց յանցաւորութեան թիւնը նախապէս ստորագրել տուեր են ժողովականների մեծամասնութեան, ժողովէն դուրս: Ստորագրողներէն շատեր չեն եկած ժողովին նախին եւ շատազգացներին մէկ մասին ներկայութեամբը եւ անոնց ալ ամբաստանող ժողովականներին հետ կարգադրութեամբ իրենց քուէն անոնց յանձնած լինելովէն էր որ հոգեւ. 21 թիւը կը լրանար ժողովը նիստ ունենալ կարենալու համար: Երբ յետոյ հարցուցինք

Ազգէ գատ, արդարութեան եւ օրինաւորութեան ամենատարական սկզբունքը կը պահանջէ որ ժողովականների գրասենեակը տանելով ըստ ստորագրել տուած բողոքագրի եւ Տ. Յ. Սահաթեանի ամբաստանագրի պատճենները յանձնուէին ամբաստանականներին որոնց պատասխանները լուսնի յետոյ որոշուէր մեծամասնութեան ձայնով թէ հոգեւոր հովիւն ու հոգաբարձութիւնը արդեօք յիշուի ծանր յանցաւոր մը գործած են Տ. Մուշեղին չգնացած եւ պատարագելու հրաւիրուած չլինելով, եթէ ոչ, շատ արգարացի բան մ'ըրած են: Այնպէս որ կողմը տեսնուած եւ ընդունուած բան մ'է որ մէկը ամբաստանուի եւ զինքը ամբաստանողները իբրեւ դատաւոր դատապարտեն զինքը, առանց հարցաքննութեան ենթարկելու ամբաստանալը եւ ըստ օրինի լսելու անոր արդարացումները:

Այս եւ այսպիսի անարկուծութիւններու ժողովականներ ալ ներկայացուցին ինչպէս Տիար վրդանէս Ղազարեան եւ այլն, որոնք անցորդ եկեղեցական մը պատարագի հրաւիրուած կամ չհրաւիրուած լինելը հոգեւոր հովիւն եւ հոգաբարձութեան ձեռնհասութեան վերբան մ'ալ չեն նկատեր (ինչպէս որ մեր գաղութի ներքին կանոնագրի 22րդ. յօդուածն ալ բացորոշ է այդ մասին): Հետեւապէս ատոր համար Ընդհ. ժողով գումարել տալ, ի դուրս ազմուկ եւ զրգուծութիւն յարացանել գաղութին մէջ անպատեհ կը համարէին եւ այլն:

Բայց Մուշեղականները խօսք մը տիկ ընել չեն ուզել, կանոնագիր, դատական եւ ժողովական օրէնք իրենց համար սեղ նշանակութիւն ունենալ չեն թուեր, այլ պոռաղով դուրս գալով իրենց ուզածը լսելի յառաջ տանել եկած էին: Այդ տեսնելով ժողովականներէն շատեր ձգեցին դուրս ելան ժողովէն: Մնացողները, 10 կամ 12 հոգի չափ, կը լսենք թէ իրենց քեյի համեմատ ապօրինաւորապէս վճար են որ հոգեւոր հովիւն ու հոգաբարձութիւնը ապօրինի ընթացքի մը մէջ գտնուած են չհրաւիրելով Տ. Մուշեղ արքեպիսկոպոսը որ բարեհաճի գալ պատարագել մեր մասունի մէջ: Թէ այս առթիւ Ընդհ. ժողովի կողմէն պարտաւորութեամբ մը պէտք է զրկել հոգաբարձութեան եւ Ընդհ. ժողովն ալ իր կողմէ գրուած թեմա մը պէտք է գրուէ Տ. Մուշեղ արքեպիսկոպոսին եւ ներպատիւն խնդրէ իրմէն:

Ստորագրող ժողովականի մը թէ ինչո՞ւ ինք չէր եկած ժողովին, պատասխանեց թէ «Ի՞նչպէս ընէի գալի. եթէ ժողովին մէջ իրաւունքի եւ ճշմարտութեան դէմ խօսիմ, ինչո՞ւ զիս պիտի տանէ: Իսկ եթէ ճշմարտութիւնը խօսիմ, ինչի թշնամի պիտի դառնան ու անձնական եւ առեւտրական գործիս ֆուսեն: Ուստի ներկայացուած հանրագրի ստորագրեցի մինչեւ անգամ ուշագրութեամբ չկարգադրուէր: Իսկ ժողովին չգնացի»:

Կը լսենք թէ այդ ստիպական մեղադրութիւնը, մէկ քանի ազաների եւ իրենց արքանականների ցանկութեան համեմատ, յանդգներ են Մարտիկի Գաղթային Ընդհ. ժողովի անունով զրկել անցած շաբաթ «Կոյր Առաւել»-ի հեղինակ Տ. Մուշեղին երբ վերջապէս Մարտիկէն մեկնելով կերթար Եգիպտոս: Նոյնպէս Գիւանէն զրկուեցին մի քանի ազաների որոշման համեմատ պարտաւորութեան Տ. Արեւ արքեպիսկոպոսին եւ հոգաբարձութեան անաստուած Մուշեղ արքեպիսկոպոսին հանդէպ իրենց ունեցած ոչ-կեղծաւոր վարմունքին համար:

Բայց այդ անձնը կամ չեն գիտեր կամ չեն ուզած յիշել որ մէկի մը իբրեւ յանցաւոր դատապարտող սեղ վճիռ պէտք է նշանակէ նաեւ թէ ո՞ր օրէնքի քանի երորդ յօդուածին վերայ հիմնուած է այդ վճիռ: ապա թէ ոչ իբրեւ չեղեալ եւ անգոր (nul et non avoué) կը նկատուի: Արդէն իրենց որոշումն օրէնքի մը վրայ հիմնուած չէ որ կարենային ցոյց տալ այդ օրէնքը: Այս ալ նկատելի է որ խնդիրը զուտ եկեղեցական լինելով ըստ Արեւ արքեպիսկոպոսի բացատրութեան որ հրատարակուեցաւ Արմէնիայի մէջ, Մարտիկի գաղթային Ընդհ. ժողովը, կամ աւելի ճիշդ անոր անգամ ներքին շատ փոքրագոյն մէկ մասը, 10 կամ 12 հոգի չափ, որոնց ամբողջի քուէներն ալ թերեւ համաձայն չեն եղած, ունէին ձեռնհասութիւն ինքնին լուծելու «Կոյր Առաւել»-ի հեղինակին գրութիւններէն ծագում առած գուտ եկեղեցական խնդիր մը...: Միթէ՞ ատենք կը կարծեն թէ եկեղեցական մը Մ. պատարագ մատուցանելու հրաւիրելը իրենց տունը ճաշկերպութիւն հրաւիրելու պէս հասարակ բան մ'է որ լոկ գրամի եւ յարգանքի խնդիր մը լինէր եւ ոչ թէ կրօնական զգացման եւ խղճի...:

Այդ մի քանի ազաների եւ իրենց արքանականների տուած որոշումները սեղ օրէնքի վրայ հիմնուած չլինելէ գատ, ամենամեծ անիրաւութիւն մ'ալ այս է որ ամբաստանականներին միջոց չեն տուած զիրենք պաշտպանելու: ոչ իրենց գէտ բողոքող ժողովականների ամբաստանագիրը, ոչ ալ Տ. Յ. Սահաթեանի ամբաստանագիրը յանձնուած են Տ. Արեւ արքեպիսկոպոսին եւ հոգաբարձութեան որ իրենց պատասխանները տային ըստ օրինի: մինչեւ անգամ Տ. Արեւ արքեպիսկոպոսը հարցաքննուած կամ խօսեցնել տուած չեն ժողովին մէջ, այլ առանց զինք լսելու իրացականութեան դատած են իր վարմունքը:

Ժամանակակից ամենանշանաւոր բռնապետն անգամ, Ապարիւ-Համիտ, իբրեւ քաղաքական յանցաւոր համարւածները, թէ եւ առաջուց ինք որոշած լինէր անոնց պատժուիլը, դոնէ ձեռնադրութեան համար, դոնէ ճիշդէ 25րդի յարմարեցնելու համար, զանոնք դատի քաշել կուտար եւ անոնց պաշտպանողականը լսել տալէ յետոյ՝ իր թէ ըստ օրինի դատապարտել կուտար:

Իսկ մեր Մարտիկի ազաներէ մի քանին որոնք ազգային եկեղեցական ամէն գործ իրենց ձեռքերի մէջ պրկել կը ջանան եւ ազգային ներկայ տաքնապալի վիճակէն եւ համարաշխուժեան փափարներէն ալ կողտուին իրաւունքի ձայնը խեղդելու համար, այդպիսի ձեռնադրութիւնների անգամ հարկ չեն տեսնուած: Բայց անգամ հարկ չեն տեսնուած եւ իրենց քեյի պիտի համեմատ վճար, առանց որեւէ քանակ փոխադրու...:

Ահա թէ ի՞նչ վիճակի մէջ կը գտնուին այժմ մեր ազգային եկեղեցական գործերը Մարտիկի մէջ: Այսպիսի բան ոչ Կապուի, ոչ Թիֆլիսի, ոչ Վրանի եւ ոչ իսկ Թիւրքիայի համար յանգի սեղ գիւղի մէջ կրնայ ստատիկ սրովհետեւ վերջապէս հանրային կարծիք գոյութիւն ունի այն տեղեր հայ ժողովուրդին մէջ: Իսկ այստեղ, ազատքը անսահման մէջ, ժողովը, զական իրաւունքների եւ պարտքերի մասին հանրային կարծիք գոյացնելու համար կանոնաւորապէս աշխատող, օրական կազմակերպուած մարմին, ներքին գեո. ուստի մի քանի ազաներ կրնան արագէտ իրենց քեյի համեմատ խաղալ մեր ազգային եկեղեցական գործերի հետ...:

ՄՈՒՇԵՂ, ՍՐԵՍՉՈՒՆ ՍՍԵԼԻՔ ԿԵԼՁԻՆ ԽՈՍԻՍ

Մուշեղ սրբազան կջանայ Արմէնիայի վերջին թուին մէջ պատասխանել իր գէտ վերջերս արուած բողոքներուն: Սակայն ինչպէս կաեսնեմ, Սրբազանի արամաբանելու կարողութիւնն այնքան թուլ է, որ փոխանակ բուն խնդրոյն վրայ ծանրանալով զինքը մեղադրողները զինաթափ անել փորձելու, անոնց ձեռքը նոր զէնքեր կուտայ եւ կարգ մը զրպարտութիւններ ու արհամարհանքներ յերկրեւրէ: Իր պոռոտախօսութեան ու ճառաբանութեան կարողութիւնը կը ցուցադրէ:

Սրբազանին կրտսեր (Տաւրոս) «Բաղդատի Հայերը անգլիագէտ կղերական մը կուզեն, մինչդեռ դուք անգլիերէն չէք գիտեր» (թէ 10 տարի չափ Ամերիկա կեցել է) Եւ ալ կըսեմ «Հայ կղերական մը պարտաւոր է ընդունիլ քրիստոնէութեան ու մեր եկեղեցու դաւանական սկզբունքներն ու զանոնք տարածելու ջանալ, մինչդեռ դուք ամբարշտութիւն կը քարոզէք հրապարակաւ»:

Իսկ Մուշեղ սրբազան հարցից այն աստիճան կշեղուի, որ խնդիրը անձնականի դարձնելով ինքզինքը քչէմանսին կնամեցունէ եւ ինչի ալ իրաւագիտութեան դասեր կուտայ, առանց իւր ունեցած կրթութեան համեմատ աստիճանը մտաբերելու: ապա կըսեն sutor ne supra crepidam:

Եթէ Մուշեղ Սրբազան բարեմիտ մէկը ըլլար՝ պիտի գիտնար, որ իմ

Ինչպիսի իրաւաբան ըլլալս միայն հասկնալու համար ինքը դեռ 4 տարի, եթէ ոչ աւելի, ուսանողական նստարանի վրայ պիտի նստէ: Իսկ եթէ ասանկ աշխատանք մը յանձն առած ըլլար և իւր կոչման գիտակցութիւնն ունենար՝ հաւանօրէն և արտայայտուելու պատշաճ ոճ մը սորված պիտի ըլլար:

Ես չեմ կարող իրեն պատասխանել իր ընտրած ոճով ու բովանդակութեամբ, որովհետեւ ատոր համար Մուշեղ արքեպիսկոպոս ըլլալու է մարդ: Սակայն թող Մուշեղ Սրբազան չմոռնայ կարևոր պարագայ մը այդ այն է, որ եթէ վեղարը հանէ՝ խոշորացողով դիտելու է զինքը տեսնելու համար: Եւ աս վիճակին ըլլալով հանգերձ՝ հաւանօրէն դեռ «Երկուքը մէկտեղ» ի նման նոր յօդաւանդ ալ կ'պատրաստէ: Ինչ արած. ժամանակը կերպով մը սպաննելու է: Իսկ իմ վերջին խօսքս կ'ըլլայ՝ Odi profanum vulgus!

Տօթ. Ա. Բէլ աքեղայ Ա. Բ. Ա. Ն. Մարտի
1918 թ. 29 մարտի

Տ. ՄՈՒՇԵԼՂ ԱՐԹԵՊ. Ի ՊԱՏԱՍԽԱՆԻՆ ԱՌԹՈՎ

Տ. Մուշեղ արքեպիսկոպոսին «Երկուքը մէկտեղ» վերնագրով յօդուածը որ իր փափաքի համեմատ հրատարակեցինք Արմէնիայի վերջին թիւին մէջ, տարակոյս չունինք որ ս'էջ լուրջ և բանիմաց ընթերցողի զարմանք և զայրոյթ պատճառած կը լինի: Պատասխանելու համար, փոխանակ բուն խնդրին վրայ խօսելու, խնդրէն չեղելով սար ու ձոր ինկած, Արմէնիայի 3 սիւնակ լեցուցած է, զրէթէ 3 տող նուիրելով բուն խնդրին վրայ բացատրութիւն տալու, մնացածը իր կրթութեան աստիճանը ցուցնող նախադրեցումներ են Տ. Արէլ Արեղայ Արքահովանի և իւրմբադրութեան ուղղուած և կամ իր անձնագովական պոռնոտախօսութիւններ:

Նախ ինքզինքը կը նմանցնէ Գլէմանսօն որի հետ ոչ մի համեմատութիւն կրնայ ունենալ, ո՛չ զիրքով, ո՛չ զապափարնելով, ո՛չ հմուտութեամբ, ո՛չ խօսակերպով և ո՛չ ալ զօրծիակերպով: Յետոյ Գլէմանսօն այրածները խեղաթիւրելով, անոր բերանը կը դնէ այսպիսի խօսք մը որ իրեն թէ Ֆրանսայի Երեսփոխանական ժողովին մէջ ան ըսած լինի երեսփոխաններին, «Դուք իմ կառավարութեան վրայ խաժնդիք բուն մը չգտաք և սակայն ծնօնիդ կը բանաք ու նորէն կը փակէք: Մենք այդպիսի խօսք մը Ֆրանսական լրագիրներին մէջ բնաւ չտեսնեմք և Գլէմանսօն որ ոչ միայն մեծ գործիչ մը, այլ և տաղանդաւոր լուր խօսող և լաւ վիճարկող մ'է, այդ ոճով երբէք չ'իտար ժողովի բեմէն. իր ոճը կ'որոճ ու կ'որոնկ է, բայց ոչ նախա-

տական Տ. Մուշեղի ոճին պէս: Երեսփոխաններէն ոմանք թագաւորական մի քանի լրագիրներին համար գանգատեցան թէ ատոր անոր դէմ անի բաւ յարձակումներ կ'ընեն և ժողովը ինքին միտքը կը պլոտորեն ու պա. հանջեցին որ խիստ գրաքննութիւն հաստատուի ատենց վրայ, Գլէմանսօն իրենց պատասխանեց թէ ի՞նչու կը վրդուիւիք, թա՛ղ գրեն, ես ատոր համար չեմ ուզեր բռնանալ և գրաքննութիւն հաստատել: 50 տարի է որ ինծի դէմ ալ շատ բաներ գրած են. բայց ես երբ հարկ տեսած եմ, պատասխանած եմ եթէ ոչ լուր, թեամբ արհամարհած:

Մուշեղ եպ. որ Գլէմանսօն այդ խօսքը մէջ բերելով, — թէ և բաւական խեղաթիւրելով, — ինքզինքանորդիքին մէջ ներկայացուցած է, կերևի թէ Պոստոնի Տաւրոսի, Տ. Արէլ արեղայի և մեր գրածներ արհամարհելիք տեսակէն չէ գտեր որ փութացեր է պատասխանել, բայց այդ պատասխանը բնաւ չարգարացներ զինք, այլ աւելի կը վարկարեկէ իր վարմունքը քանի որ ցոյց կուտայ թէ անճրկած է պատասխանելու բուն խնդրի մասին:

Արէլ արեղայ քննադատած էր Տ. Մուշեղի «կոյր Աստուած» վերնագրով բանաստեղծութիւնը որի մէջ Աստուած անիրաւ, անգութ ցոյց տուած է և իրեն վրայ գրուած յոյսերը՝ սնահաւատութիւն, Աշխարհական մը ազատ է այդպէս գրելու եթէ այդպէս կը հաւատայ ինք. կամ թէ Միջագետքի մէջ տառապող Հայ մը իր ցաւին սաստկութեան չդիմաւորելով կրնայ թունալ իր քրիստոնէական հաւատքի մէջ և այդպէս մը տածել: Բայց եկեղեցական մը որ այդ նեղեցումները միթաւարելու և դանդաղ իրենց հաւատքի մէջ գորացնելու կերթայ, կրնայ այդպիսի բան մը հրատարակել Մուշեղ արքեպիսկոպոս ստորագրութեամբ: Այդ խնդիրն էր որ ներկայացուցած էր Տ. Արէլ արեղայն և բաժնէր որ եթէ չէք հաւատար Աստուծոյ, թողէք ձեր կրօնական սրբի մը անպէս գրեցէք: Բայց արքեպիսկոպոս ստորագրութեամբ գրել չ'վալել:

Տ. Մուշեղ անոր կը պատասխանէ իր «Երկուքը մէկտեղ» յօդուածին մէջ թէ իր գրածը տղաութիւն կան ոտանաւոր բանաստեղծութիւն մ'էր և թէ այդպիսի նուրբ գրութեանը ըմբռնելու անընդունակ է Արէլ արեղայն որովհետեւ բանաստեղծական ճաշակ չունի: Իր թէ՛ արքեպիսկոպոս ստորագրութեամբ անտառածութեան գաղափարներ տարածելը արդարացնող պատասխան մ'է այս:

Յետոյ Արէլ արեղային վրայ շատ մը անապիկ և անիրաւ յարձակումներ ընելէ զատ՝ կառարկէ թէ նուրբապետութեան սկզբունքով արեղայ մը չկրնար զինք քննադատել: Բայց ինք, արքեպիսկոպոս մը, քննադատած է Ամենայն Հայոց Վեհափառ կաթողիկոսին և դեռ վերջերս ալ

կաթողիկոսին նոր հրատարակած մէկ կոնդակը քննադատած էր ամբողջական թերթի մը մէջ և անոր դէմ գրած, ինք, Տ. Մուշեղ արքեպ. մինչև անգամ կեղծեց Աստուածը կը քննադատէ և կոյր, անիրաւ, ու իրեն վրայ յոյս դնողները խաբող կը ներկայացնէ. իսկ Տօթ. Արէլ արեղայն չկրնար եղբի իրեն պէս բարձրաստիճան արքեպիսկոպոսի մը գրածը քննադատել...:

Միջանկեալ այս ալ ըսենք թէ Տ. Մուշեղ եպ. որ ի հեճուկս Ամենայն Հայոց Վեհափառ կաթողիկոս Գէորգ Ե. ի արքեպիսկոպոսութիւն ըստա. ցաւ կ'ընկերի Տ. Մահակ կաթողիկոսէն, լոկ տիտղոսաւոր արքեպիսկոպոս (archevêque) մ'էր Ամերիկայի մէջ, բայց իսկապէս արքեպիսկոպոսի (chorévêque) գիրքին մէջ կը գտնուէր, վարդապետ Առաքնորդի մը իրաւասութեան տակ Պոսթոնի հոգևոր հովիւ լինելով: Այդպէս չէ, օրինակի համար, իւթիւնեան Տ. Գէորգ Սրբազանի զիրքը, որ ոչ միայն տիտղոսով ալ և իսկապէս արքեպիսկոպոս է Եւրոպայի իւր առաջնորդ: (Շարունակելի)

ՊԱՏԵՐԱՋՄԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Անգլիֆրանսական ռազմադաշտէն եկած վերջին լուրերը աւելի միսթարական ու վստահեցուցիչ են: Թէև Գերմանները կը շարունակեն մեծ ոյժերով անյուսահատ յարձակիլ, բայց կը տեսնուի որ իրենց սկզբնական թափն ու զօրութիւնը թունալու վրայ են. իսկ մեր կողմէն օգնական զօրքեր հետզհետէ հասնելով կուրծքի ամենատաք տեղերը, կը բռնեն յետ մղել գերման արշաւանքը և սկզբնական այեծածան շարժումներ ինքնին կորսուած մի քանի զիւրիւր ալ վերադարձնել:

Անցած շաբաթ օրի մարտ 30) կուրծքի ծանր ձախողում մ'եղաւ Գերմանիայի գահաժառանգ իշխանի վերին հրամանատարութեան տակ գտնուող զօրաբանակին համար. այնպէս որ հետեւեալ օր բաւական թուրքացած էր իր կրածահագին կորուստներով և Ֆրանսական զօրքերը կրցան բաւական յառաջացում մը ունենալ Լապինիի արևմտակողով: Վերադարձնելու նաև Մօրէօյը, Ալանքուրը և Մօնշէլը. ռազմադիտական կարևոր կէտեր որ Գերմանները յամառօրէն կը պաշտպանէին:

Գերմանները անկարող եղան ցարդ Ֆրանսական և անգլիական բանակները իրարմէ բաժնելու անոնց միացման տեղը ճիշդ մը բանալով, ինչ որ իրենց ծրագրի գլխաւոր առարկայն էր:

Հիմա կատարեալ միութիւն և գործակցութիւն հաստատուած է Ֆրանսական, անգլիական և ամերիկեան զօրաբանակներին միջև որոնք ամէնքը միասին Ֆրանսացի անուանի զօ-

րապետ Ֆոշի ընդհանուր հրամանատարութեան տակ զրուեցան:

Գերմանները նորահնար թնդանօթով մը սկսած են շատ հեռուէն ուժերը նետել փարիզի վրայ և անպաշտպան բնակիչներ սպաննել: Բայց մի քանի անձերի պատահաբար սպաննուիլը, որչափ ալ ցաւալի լինի, պատերազմի ընթացքին վրայ ազդեցութիւն մը չկրնար ունենալ:

ԾԱՆՈԹԱՅԻՆՈՒԹՅՈՒՆ

«ԳԱՄԱՌՈՒ ԲԱԹԻՊԱ» ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՅԱՆՈՒՆ

34, Allées de Meilhan. Marseille

Բաց է ալէն երեկոյ 7½ և մինչեւ 9½ եւ երբեմն ինչեւ 11 ու կիրակիներ ամբողջ օր: Ընթերցանութեան համար տրամադրելի կան զանազան ազգային լրագիրներ կովկասէն, Ամերիկայէն, Եգիպտոսէն եւ այլ տեղերէ, ինչպէս նաև վիպական, Թատերական եւ այլ գիրքեր: Բաց է ամէն հայի համար անխտիր:

ԾԱՆՈԹ ԳԻՐՔԵՐ

Frédéric Macler. — Autour de l'Arménie. 1917. (Արեւելեան լեզուների վարժարանին հայերէն լեզուի դասարան Տ. Ֆրէտէրիք Մակլէրի այս նոր երկարատև թիւնը շատ յարմար ժամանակ մը լոյս կը տեսնէ, հայ ազգը ծանօթացնելու համար զանազան տեսակէտներով Մեր տղաները գրականութեան, հին ու նոր պատմութեան, հայկական հարցին, դանազան երկիրների և ի միջի այլոց Ֆրանսայի մէջ ևս Հայերի կատարած նշանաւոր և օգտակար դերերին, Թիւրքիայի Հայերի Ազգային Սահմանադրութեան և հայկական այլ կարևոր խնդիրների վրայ հիմուտ ունեւնալով Ֆրանսացիների հաւաքածոյ մ'է, հայազէտ և հայկական գործերին լուստեղեակ Ֆրանսացիի մը գրչով դասաւորուած: Գրքին սկիզբը գրուած է Արեւելեան կենդանի լեզուների Ազգային վարժարանին մէջ հայերէն լեզուի դասարանութեան սկզբնաւորութեան հարկաւորականին առթով խօսուած ճառ մը որ Նափոնէն Ա. ժամանակ սկսուած և մինչև մեր օրերը շարունակուող այդ դասարանութեան պատմութիւնը կընէ, որի ընթերցումը ինչպէս Ֆրանսացիներին նոյնպէս և ամեն Հայի համար շատ հետաքրքրաշարժ է: Այդ ճառը միայն, որ ուրիշ գիրքերի մէջ չգտնուիր և շատ կարևոր է կարգաւ, գրքին 65 էրեսները գրուած է: Գիրքը կը պարունակէ նաև Հայերի մասին հրատարակուած Ֆրանսերէն հին ու նոր գիրքերի բաւական երկար ցանկ մը, ունեւ ալ փափաքողների գիրքութիւն մը տրուած լինելու համար:

Ջերմագէտ կը յանձնարարենք մեր բնութեանը ինչպէս նաև այս գիրքը, թէ կարգաւ և թէ Ֆրանսացիներին կարգացնելու համար: Գին 4,50 (5 ֆր.):

SETH. J. M. MESROVP. History of the Armenians in India (from the earliest times of the present day) 5 fr. (5. 50)

ՏՆՈՒՆ — ՊԵՐՏԻՆ
Մ ՓՈՒՐՈՒՆԻՍԱԼԻԱՆ
Ի ՄԱՐՏԻ

Հայերէն Տպարան Մ. Փոքրագլխաւ Ի
Le Gérant: M. AUGOIS CARRIE & Co.
Marseille. — Imprimerie du Midi